

A könyvtárak állománygyarapításának néhány kérdése

A könyvtári tevékenységnek talán egyik ágához sem szükséges olyan komoly politikai és szakmai felkészültség, irodalmi tájékozottság, széleskörű műveltség, mint az állománygyarapításhoz. A könyvtári munka eredményességét döntően meghatározza a kellő nagyságú és helyes összetételű könyvállomány. A könyv azonban nemcsak szellemi vagy, hanem anyagi is; évente többmillió forintot fordítanak hazánkban könyvtárak állományának gyarapítására — a szakszerűtlen szerzeményezés nemcsak erkölcsi, szellemi kárt okoz, hanem számottevő anyagi kárt is.

A jó katalógus nélkülözhetetlen

Állománygyarapítási munkánkat igényesség kell, hogy jellemezze. A szerzeményezés a könyvtári munkának első fázisa, mégis függ a többi könyvtári teendőtől. Megbízható, könnyen áttekinthető leltári nyilvántartás és katalógus nélkül alig-alig képzelhető el helyes állománygyarapítás, mert a könyvtárosnak a könyvpiac és az olvasók igényeinek ismeretén kívül feltétlenül ismernie kell a könyvtára állományát is. Állományában pedig csak katalógusok (szak- és betűrendes) segítségével igazodhat el. A katalógus óvhatja meg a könyvtárost a fölös duplumpéldányok beszerzésétől és — az olvasókkal való eleven kapcsolaton kívül ez tájékoztathatja arról, hogy milyen fajta könyvekkel kell kiegészítenie és milyen irányba kell erőteljesebben fejlesztenie állományát. Ezekre a kérdésekre a szakkatalógus, vagy a csoportleltár ad választ, (utóbbira Sallai István »A könyvtári munka« című kézikönyve 64—69-ik oldalán és a Népkönyvtári Központ »Útmutató«-jának 22—24-ik oldalán található minta).

A katalógus tájékoztat arról is, hogy melyek azok a többkötetes, vagy sorozati művek, amelyekből egy, vagy több kötet hiányzik az állományból és amelyek így kiegészítésre szorulnak.

A helyesen vezetett könyvtárstatisztika is lényeges a szerzeményezés szempontjából. Ez tájékoztat az állomány használati fokáról és arról, hogy miként oszlanak meg műfajok szerint a kölcsönzött művek.

Az állománygyarapítást meghatározza — méghozzá elsősorban — az olvasók

igénye. Ezt a könyvtárosnak állandóan és gondosan kell tanulmányoznia. Ebben segítséget nyújt a kívánságkönyv, de ez önmagában nem elég. Az olvasókkal egyénileg kell foglalkozni, mind a kölcsönzési munkát, mind a propaganda-tevékenységet színvonalasan kell elvégezni. Az olvasók igényeit — különösen ha azok tömegesen jelentkeznek — a könyvtárnak ki kell elégítenie.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a könyvtáros minden olyan könyvet megvásároljon, amit tőle kérnek. Az olyan könyveket, amelyekre nyilvánvalóan csak egy-egy olvasónak lehet szüksége, más módon kell megszereznie: *könyvtárközi kölcsönzés útján*. Helytelenül járt el a többi közt a rétsági Járási Könyvtár, amikor megvásárolta a »Szemüregi plasztikák« című munkát. Ez a Könyv Rétságon legjobb esetben is csak egy orvost érdekelhetett.

Az olvasók kívánságainak messzemenő figyelembevétele nem jelentheti azt sem, hogy a könyvtár kizárólag szépirodalmat, sőt — mint ahogy az előfordul — csak magyar klasszikusokat és gyermek s ifjúsági irodalmat szerzeményez. A szórakozási igényeket tekintetbe kell venni, de nem szabad megfélemlíteni arról, hogy ezek kielégítése a könyvtárnak nem egyetlen feladata.

A költségvetési keret

Az állománygyarapítást a rendelkezésre álló költségvetési keret és a könyvpiac is megszabja. A költségvetési keretet úgy kell beosztania a könyvtárnak, hogy a legfontosabb, a legszükségesebb könyveket feltétlenül beszerezhesse belőle. Lényeges az is, hogy a negyedévi hitelt ne költse el mindjárt a negyedév első hónapjában, mert ennek az lesz a következménye, hogy a később megjelenő fontos könyvekre nem fog már telni. A pénzt előrelátóan, arányosan kell felosztani az egyes hónapokra és bizonyos összeget antikvár vásárlásokra is tartalékolni kell.

Tömegkönyvtáraink, mind az üzemi, mind a megyei és járási könyvtárak állománygyarapításuk közben számos hibát követtek el. Csak a legkirívóbbakról írunk.

Politikai irodalom szerzeményezése

Sok tömegkönyvtárunk elhanyagolta az utóbbi időben a politikai, ideológiai irodalom beszerzését. Az új kormányprogramm tökéletes félreértése az, ha egy könyvtár meglévő állományát és régebbi kiadásunknak bizonyos egyoldalúságát úgy akarja a maga területén helyreütni, hogy most már csak szépirodalmat vásárol és politikait nem vesz. A tömegkönyvtáraknak továbbra is fontos feladata az, hogy támogassák irodalommal a politikai oktatást és elősegítsék a dolgozók politikai tájékozottságának és öntudatának emelését. Ha egy könyvtár beszünteti az újabban megjelenő politikai művek beszerzését, nem fog tudni eleget tenni ennek a feladatának és nem lesz képes az új kormányprogramm megvalósítását támogatni. A hajdunánási Városi Könyvtár egy érdeklődő olvasójának nem tudta odaadni a mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó határozatot, és útbáigazítani sem tudta olvasóját. Ez a könyvtár általában elhanyagolja a politikai művek beszerzését. A sárbogárdi Járási Könyvtár sem rendelt a Könyvtárellátó 6. számú jegyzékéből politikai munkát. A tiszalöki Járási Könyvtár sem rendelte meg a többi közt *Andics Erzsébetnek* az MDP pártfőiskoláján a magyar munkásmozgalomról tartott előadását tartalmazó füzetet (ára 5 Ft), ugyanakkor, amikor megvásárolta Hetényi: *A fekélybetegség időszerű kérdései* című művet 40 forintért. A szakszervezeti könyvtárak is igen kevés politikai munkát vásárolnak. Az ÉFEDOSZ-hoz tartozó szakszervezeti könyvtárak jó része alig rendelt politikai irodalmat a Könyvtárellátó legutóbbi jegyzékéről. Más könyvtárak — azt mondhatni — össze-vissza, minden terv és megfontolás nélkül szereznek be politikai műveket. Például a szekszárdi Megyei Könyvtár öt példányban rendelte meg *A munkásosztály helyzete és harca az európai tőkés országokban* című munkát (ára 25 Ft), de nem vásárolta meg Harry Pollittnak, az angol KP főtitkárának *Válogatott cikkei és beszédei*-t. Hiányoznak megrendelőlapjáról az antiklerikális ismeretterjesztő kiadványok is, (pl. Balázs: *A klerikális reakció szerepe...*, Tondi: *A jezsuiták...*.)

Egyáltalában nem elégséges, ha egy könyvtár vásárol politikai irodalmat, szükséges, hogy szerzeményezését ezen a területen is gondosan végezze, elsősor-

ban a legfontosabb, a legnagyobb érdeklődésre számot tartó műveket vegye meg és törekedjék arra, hogy politikai állománya is változatos legyen.

Ismeretterjesztő és szakkönyvek

Súlyos hibákat követtek el mind az állami, mind a szakszervezeti könyvtárak a szakirodalom beszerzésénél is. Volt olyan könyvtár, amelyik egyáltalában nem vásárolt ismeretterjesztő- és szakirodalmat. Más könyvtárak pedig ötletszerűen vásároltak és egyáltalában nem vették figyelembe, milyen színvonalú és tárgyköri ismeretterjesztő és szakkönyvekre van olvasóiknak szükségük. A Láng Gépgyár szakszervezeti könyvtára legutóbb pl. a következő műveket szerezte be: *I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai* (130 Ft), *Born: Járványtan* (2 példányban, á 22 Ft), *Bartók: A magyar szemészet története* (40 Ft), *Bónis: Hajnóczy József* (2 példányban, á 55 Ft), *Hazay: Földi vetületek* (90 Ft), *A modern biológiai filozófia problémái* (70 Ft). Nem valószínű, hogy ezeket a műveket a Láng Gépgyár szakszervezeti könyvtárában fogják keresni az érdeklődők, az pedig, hogy némelyikből miért volt szükség két példányra, tökéletesen érthetetlen. Helyes viszont, hogy ez az üzemi könyvtár három, illetve négy példányban rendelte meg Erdős: *A lakatos számításai és Az esztergályos számításai* című szakkönyveket. A Vörös Csillag Traktorgyár e két fontos szakkönyvet nem rendelte meg, viszont megvette a *Rákóczi dokumentum-gyűjteményt. A szemészet történetét, a Járványtant, A fekélybetegségek időszerű kérdéseit*. Oldalszámra lehetne a hasonló példákat felsorakoztatni, mégcsak néhányat: Az edelényi Járási Könyvtár négy példányt rendelt *A bor, a sör és szikvízgyártás baleseti veszélyei* című műből, a polgári Járási Könyvtár ugyancsak négy példányt: *A növények földrajzi elterjedésének és anyagcseréjének összefüggése* című műből, a nagyatádi Járási Könyvtár egy 600 forintos megrendeléséből 130 forintot fordított *I. Rákóczi György birtokainak gazdasági irataira*.

Természetesen nem minden könyvtár szerzeményezett ilyen szakszerűtlenül. Például a tatabányai, debreceni és miskolci megyei könyvtárak az olvasók számára valóban fontos könyveket vásárolták meg.

Sémát a szakirodalom beszerzésére természetesen nem adhatunk. A könyvtáraknak beszerzéseiknél valóságos igényekre, szükségletekre, elsősorban pedig könyvtáruk (az üzem és terület) jellegére, a dolgozók foglalkozására kell tekintettel lenniük. Helyes, ha a szakkönyvek beszerzését megtanácskozzák legjobb olvasóikkal és a szakemberekkel, (az üzemből a technikusokkal, mérnökökkel, területi könyvtárban pedig pedagógusokkal, orvosokkal stb.) Így könyvtárukba a valóban odavaló és szükséges könyvek fognak kerülni, s elkerülhetik azt, hogy olyan könyveket vásároljanak, amelyek náluk olvasatlanul hevernek majd, míg más könyvtáraknak, szakembereknek szükségük lehetne rá, akik elől így elvonják azokat.

Szépirodalom

Fontos, hogy a könyvtárak szépirodalmi állományukat kiegészítsék és tervszerűen gyarapítsák. Helyes az a törekvése könyvtárosainknak, hogy mind a szórakoztató irodalomból (*Olcsó Könyvtár* sorozat), mind a klasszikusokból nagyobb mennyiséget szereznek be. De könyvkiadásunk múltbéli hibáiból és a helytelen szerzeményezésből keletkezett aránytalanságot egyik napról a másikra nem lehet megszüntetni. Báj volna, ha a régebbi hibákat újabbakkal cserélnék fel és könyvtáraink most már csak szórakoztató irodalmat és magyar klasszikusokat vásárolnának. A könyvtárosnak nem szabad megfélemednie a szovjet szépirodalom nagy nevelő hatásáról és nemhogy mostohán, de rendkívüli figyelemmel és szeretettel kell kezelnie az új magyar irodalmat. Olvasóközönségünk keresi és olvassa a szovjet és a mai magyar írók műveit. Az ezzel ellenkező tapasztalatok többnyire abból származnak, hogy sok könyvtárosunk maga sem ismeri ezeket a műveket és így nem tudja az olvasókat megismertetni velük. A könyvtárosnak állandó figyelemmel kell kísérnie irodalmunkat, feltétlenül be kell szereznie élő íróink műveit és ajánlania kell azokat az olvasóknak.

A szerzeményezésnél a külföldi klasszikusokról, a népi demokratikus és haladó nyugati írók műveiről sem szabad megfélemednie. A könyvtárosnak nemcsak a nyíltan jelentkező igényeket kell kielégítenie, hanem a rejtetteket, a szunnyadókat is fel kell ébresztenie az olvasókban. A könyvtáros a szerzemé-

nyezéssel is irányítja és neveli az olvasókat. Helytelenül járt el pl. a szekszárdi Megyei Könyvtár, amikor Heltai *Jaguár* című regényéből 26 példányt rendelt, de egyetlen példányban sem vásárolta meg *Batsányi Összes Műveit*, Puskin *Anyegin-jét*, Keszthelyi *Szépül a föld* című verseskötetét. A könyvtáraknak nem szabad mesterségesen elzárniok az olvasókat kitűnő költőktől azzal, hogy kevés verseskötetet vásárolnak. Tömegkönyvtárainknak szép — ha nem is mindig egyszerű — feladata az új magyar irodalom népszerűsítése és a verskultúra ápolása.

Egyéb művek

Sok más területe is van még a könyvbeszerzésnek: a könyvtárakban kézikönyvekre is szükség van, (itt említjük meg, hogy Sallai Istvánnak a könyvtárosok számára nélkülözhetetlen kézikönyvét több mint 20 járási könyvtár nem rendelte meg); képzőművészeti és zeneművészeti művek beszerzése színese, változatosabbá, vonzóbbá teszi az állományt és hozzájárul az általános műveltség emeléséhez. (A megyei könyvtárakban pl. feltétlenül meg kell lennie Barcsay Jenő *Művészeti anatómiá-jának* annak ellenére, hogy 260 forintba kerül.)

Katalógus cédulák

A szerzeményezéshez tartozik még a nyomtatott katalóguscédulák rendelése. Tömegkönyvtárosaink nagy részének fogalma sincs milyen könyvhöz hány katalóguscédulát kell rendelni. Sok könyvtár tekintet nélkül a könyv műfajára, egységesen 1—2—3—4—5 kartont rendel akár szépirodalmi műről, akár mezőgazdasági szakkönyvről, akár politikai munkáról van szó. A szolnoki megyei könyvtár például egységesen minden könyvhöz négyet rendel. Jónéhány olyan könyvtár is akad, amelyek egyet sem vásárol. Jó példát mutatnak ebből a szempontból a miskolci és salgótarjáni megyei könyvtárak. Ezek a könyv műfaja szerint annyi katalóguscédulát vásárolnak, ahány helyre azt a szak-, illetve a betűrendes katalógusba behelyezniük kell.

A katalóguscédula rendelést nem lehet szabványosítani, könyvtáranként más és más a szükséglet, a döntő szempont azonban az, hogy a könyvtárnak milyen a katalógusrendszere, vagy milyent akar kiépíteni. Mindenekelőtt: a

könyvtár ne a megrendelőjegyzék alapján rendeljen (sem könyvet, sem cédulát), hanem az azt kísérő ajánlójegyzék alapján, amelyen megtalálja a pontos címfelvételt és a szakjelzetet. Néhány észrevétel: nincs szükség annyi cédulára, ahány példányban a könyvet megrendelik. A katalógus szempontjából mindegy, hogy a mű egy, vagy tíz példányban található-e a könyvtárban. Többszerzős műveknél (háromig) úgy kell cédulát rendelni, hogy a betűrendes katalógusba annyi helyen lehessen a cédulát elhelyezni, ahány szerző szerepel. Ahol szakjelzet szerepel, annyi cédulát kell rendelni, ahány szakjelzete van a könyvnek. Általában gondolni kell a szak- és betűrendes katalógusra (esetleg szolgálatira is, különösen a nagyobb könyvtáraknál), ahol olvasóterem van és a megrendelt könyvet ott, vagy ott is elhelyezik, még egy cédulát kell rendelni. A szakszerű, gondos katalóguscédula rendeléssel sok későbbi fáradságos munkától kíméli meg magát a könyvtár.

A felsorolt követelmények és hiányosságok arra intenek, hogy:

1. Az irányító szerveknek (SZOT, a Népkönyvtári Központ,) jobb és több segítséget kell nyújtaniuk a tömegkönyvtárak szervezéséhez, még hozzá folyamatosan és szervezett formában.

2. A megyei könyvtáraknak és a szak szervezeti kultúrnevelési osztályoknak hatékony módszertani és közvetlen gyakorlati segítséget kell nyújtaniuk a hozzájuk tartozó könyvtáraknak.

3. A Könyvtárellátó apparátusát meg kell erősíteni, hogy képes legyen a kirívóan hibás rendelésekre felhívni a rendelő könyvtárak figyelmét, sőt arra is, hogy helyes tanáccsal szolgáljon az egyes rendelések összeállításánál.

4. Végül, de nem utolsósorban arra, hogy minden módon elő kell segíteni a könyvtárosok politikai, szakmai és irodalmi képzését.

RÓZSA GYÖRGY

a Népkönyvtári Központ munkatársa

Irodalmi propaganda-munka a Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Könyvtárban

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége határozatában kimondja, hogy »Egész közoktatásunkban biztosítani kell nemzeti kultúránk értékeinek fokozottabb megbecsülését... biztosítani kell egész haladó irodalmi örökségünk, valamint népköltészetünk ismertetését.« Természetesen ez nem csupán iskoláinkra vonatkozik, hanem népművelésünk egész területére és nem utolsó sorban könyvtárainkra is. Amikor megyei könyvtárunk dolgozói az elmúlt év munkáját összegezték, azt is megállapították, hogy nemcsak e tekintetben, hanem olvasóink általános műveltségének emelése terén is keveset végeztek.

Elhatároztuk tehát, hogy rendszeres előadássorozatokkal segítjük elő olvasóink művelődését. A sok kínáló tárgy kör közül szélesebbkörű irodalomtörténeti előadássorozat rendezését határoztuk el, mert a kölcsönzők gyakran kérnek irodalomtörténeti munkákat, életrajzokat, elemzéseket. Igényüket azonban alig tudjuk kielégíteni. A régi világirodalmi kézikönyvek részben hiányosak, részben elavultak, a Világirodalmi Antológia máso-

dik kötete pedig nincs meg a könyvtárban és további kötetek még nem jelentek meg. Marxista-leninista szemléletű magyar irodalomtörténetünk még nincs. Miskolcon az ország második legnagyobb városában irodalmi tárgyú előadássorozat körülbelül nyolc év óta nem volt. A szórványos, nem elég változatos tárgyú előadások nem vonzottak hallgatókat, ami azt a tévhitet keltette, hogy a miskolci közönséget nem érdekli az irodalom. Ennek megcáfolására széleskörű szervezőmunkát végeztünk. Elsősorban négy részre osztottuk a sort, amely a következő korokat és írókat ismerteti:

I. Nagy elődök: *Homeros, a renaissance irodalma, Cervantes, Shakespeare, Molière, II. A felvilágosodástól a kritikai realizmusig: Swift, Voltaire, Goethe, Hugo, Puskin, kritikai realista regényirodalom a XIX. században.* III. Magyar haladó hagyományok: *Csokonai, Kölcsey, Petőfi, Mikszáth, Móricz, Ady, József Attila.* IV. Szocialista realizmus: *Gorkij, Majakovszkij, A. Tolsztoj, Solohov, Osztrovszkij, Fagyejev.*